

Pontus Wikner
1837-1888 : Et
Karakterbillede frå
det nittende
Aarhundrede

Teisen, N[iels]

8 B Br. Wikner

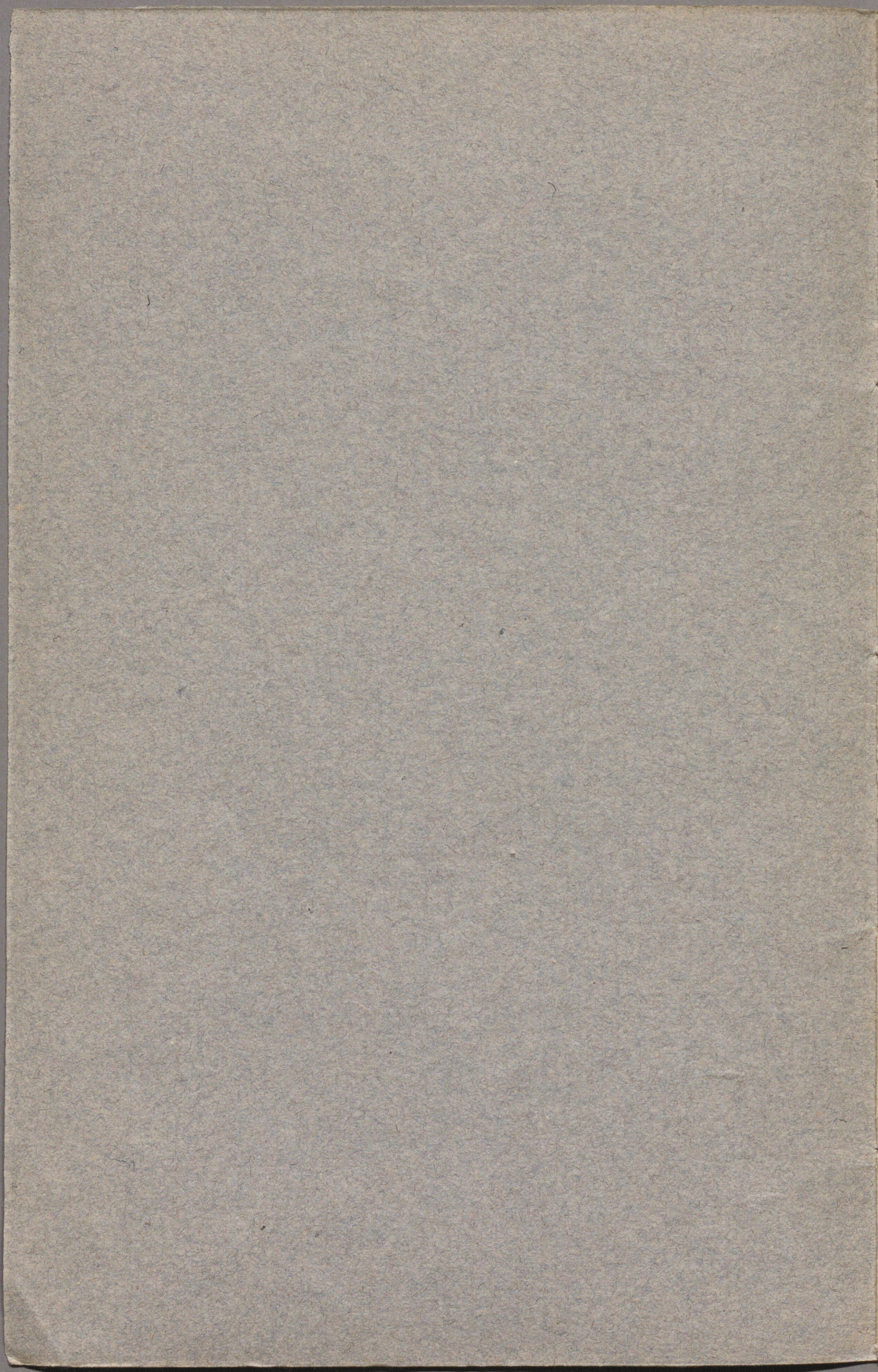

National Library
of Sweden

Leisen, A., P. Widner

Bingo
30
(A)

Trisen, N., P. Wikner.

Biogr.
Sv. d.
(Br.)
e

[ar:]

(Indbydelsesskrift

til

Afgangseksamen og Hovedeksamen

ved

Odense Katedralskole

i Aaret 1910.)

Odense.

Fyens Stiftsbogtrykkeri (Dreyer).

1910.

Indhold:

1. Pontus Wikner. Af Overlærer Teisen.
2. Skolefterretninger. Ved Rektor Giersing.

PONTUS WIKNER

1837—1888

ET KARAKTERBILLEDE
FRA DET NITTENDE AARHUNDREDE

AF

N. TEISEN

ODENSE
FYENS STIFTSBOGTRYKKERI (DREYER)
1910

PONTUS WIKNER

1837—1888

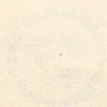
ET RÅKTERBILDE
FÖR DET NITTENDRE ÅRSHUNDREDE

N. TEISEN

OPENSE

FRÅN NITTENDRE ÅRSHUNDREDE

1888

These studies are in hand, and
will be published for the year
in which the researches are completed
on the subject of the

De, som kender „Adam Homo“, vil maaske erindre, at Digteren begynder sin femte Sang med at opkaste det Spørgsmaal: „Hvad Nød er størst?“ — Og han skønner nok, at hvis Folk skulde svare ham, vilde Svaret møde ham i et stridigt Kor: Ved alt at kedes! Nej, at staa til Nar! Nej, naar for Kærlighed man møder Kulde! Nej, naar ens Hustru bliver lagt i Mulde! Nej, naar man end i Live hende har! Nej, Sorg af Børn! Nej, Sorg af gamle Synder! Nej, Nærings-sorg, naar den til Gavns begynder! — Godt, at Digteren selv diktatorisk kan afgøre Striden, idet han fælder den Kendelse, at den største Nød

„er, naar det Nat for Sjælens Øje bliver,
naar den et Forsyn paa sin Vej opgiver.“

De følgende Blade skal berette om en Mand, der oplevede en saadan Nat i sin Ungdom, ikke just i de første Ungdoms-aar, da Sjælen endnu ofte famlende søger efter Lys og Vej, men da han allerede var en ung Mand, vel forfaren i Lær-dom og skolet i Tænkning langt ud over det Maal, der bliver de fleste til Del. Da faldt det i hans Lod at gennemkæmpe den Sjælens Nat, som Paludan-Müller har skildret i oven-staaende Linjer, og da han, efter at have lidt meget, havde kæmpet sig igennem til en fast Tro og Overbevisning, som holdt over for al Kritik, ikke mindst hans egen, og al Livets Møje og Bitterhed, hvoraf han fik sin rigelige Part, da faldt det ofte i hans Lod at være noget for andre, som var stedt i samme eller lignende Nød som den, han kendte, fornemmelig

blandt de unge. Rigt udrustet, som han var af Naturen, baade paa Refleksionsevne, Fantasi og Følelse, var han som skabt til at blive en Vejleder for Ungdommen, og han blev det, som ikke mange naar det. Rigt begavet som Tænkere næredes der de største Forventninger til ham i hans Ungdom fra mest kompetent Side. Naar det dog ikke naaedes for ham at indføje sit Navn i Rækken af de „store Tænkere“, saa er det dog muligt, at det, han naaede at præstere, dybere set, var at foretrække, og den Ting er vis: „Hans Navn er kendt og elsket over hele Sveriges Land.“

Carl Pontus Wikner blev født i Ryr's Sogn i Dalsland 19. Maj 1837. Hans Fader, Peter Wikner, en Husmandsson fra Dalsland, der var „inspektør“ paa den lille Ejendom Kirkerud, havde antaget Familienavnet Wikner efter en lille Sø, kaldet Wik, i Hjemstavnen. Rigt begavet og dreven af Tørst efter Kundskab rømte han i sin Barndom til Skolen i Karlstad; men en Øjensygdom, som skyldtes et Ulykkestilfælde, tvang ham til at slaa ind paa en praktisk Virksomhed. Faderen havde, efter Wikners egne Ord, en meget streng Karakter, der kunde ytre sig som Haardhed, og Drengens tidligste Følelser over for ham var Frygt; først senere lærte han at elske ham. Wikners Moder tilhørte en værmelandsk Bondeslægt. Hun dannede ved sit kærlige, bløde og noget sværmeriske Gemyt et Modbillede til Faderen. I Sønnen synes Modsætningerne i Forældrenes Natur for en Del harmonisk forenede. Det gælder vel nok ikke den „forfærdelige Streng-
hed“, der som Barn fyldte ham med Angst, hver Gang han var i Faderens Nærhed, men nok den Humor og Sans for det komiske, som Faderen lykkeligvis ogsaa ejede. Hjemmets Kaar var smaa; en Tid var endog Fattigdom og Nød til Huse, og Wikners stedse skrøbelige Helbred skyldtes væsentlig, hvad han havde døjet af Nød i Hjemmet allerede i sin spæde Barndom.

Den lille Wikner viste sig tidlig som et Vidunderbarn. Tre og et halvt Aar gammel lærte han at læse ved at over-

være en ældre Broders Undervisning, syv Aar gammel kunde han sin Katekismus til Fuldkommenhed. Han begyndte nu at læse Tysk, senere Engelsk, Latin og endog lidt Græsk, altsammen næsten udelukkende paa egen Haand. Hans rige Fantasi, stærke Følsomhed og tidligt udviklede Refleksions-evne fremkaldte i hans tidlige Barndom en religiøs Grebet-hed, som allerede inden det tiende Aar kunde siges at beherske hele hans aandelige Liv. Kristendommens uendelige Krav paa en fuldkommen Renhed indstillede sig allerede, om end i barnlige Former, for den otte-ti-aarige Drengs Bevidsthed. „Man havde sagt mig, at der var en Verden, som ikke skulde forgaa. Det var Guds Rige, hvori kun de fromme og rene kunde komme ind. Det blev da min Beslutning, at jeg vilde blive from og ren, og at jeg vilde tjene Gud for engang at komme ind i hans Rige.“ Dette Ideal, som allerede legede for Drengens barnlige Fantasi, blev ham en Ledestjerne gennem Livet. Skjulte det sig en kort Tid for ham, eller forfærdedes han ved at mærke, at han ikke kunde hindre, at urene Tanker passerede gennem hans Sjæl, var det kun for bagefter at straaale med fornyet Glans. Det slaar os i Møde overalt i Wikners Skrifter, det lyser ud af hans ædle, rene Træk. Han siger et Sted: „Intet i Verden er saa uundværligt som Føde og Klæder for at kunne leve, og et renset (renat) Hjerte for at kunne dø vel. Alt andet kan vi lidt efter lidt vænne os fra. Jeg har erfaret, at det virkelig lader sig gøre. Til sidst behøver vi heller ikke Føde og Klæder; men da behøver vi saa meget mere et rentvættet Hjerte. O, om Du vidste, hvor jeg elsker Renhed, hvor min Sjæl tørster efter den. Rene Ansigtstræk, en ren Stemme, et rent Øje, en ren Følelse, en ren Tanke, en ren Vilje er for mig Aabenbarelsen fra Himlen.“

„Bønder ere og Guds Folk,“ siger Petrus Palladius, „naar de have Troen paa Jesus Christus, og der sidder tidt paa en Bondekvindes Skød et dejligt lidet Drengbarn, som vokser op og kommer til Skole og kan siden hjælpe en hel Slægt

indtil niende Knæ med Guds salige Ord og andre gode Raad.“ Pontus Wikners gode Forældre har vel nok tænkt noget i den Retning, da de lod deres lille Vidundersøn, paa hvem Palladius's Lignelse, at Lærdommen gik i ham som smeltet Smør, ogsaa syntes at have fuld Anvendelse, komme til Göteborg Latinskole, hvor han slog sig igennem ved lidt Hjælp fra Hjemmet og nogle Slægtninges og Venners Godhed. Allerede som Skoledreng gik han under Navne som „Filosofen“ og „Diogenes“, til Vidnesbyrd om, at Kammeraterne allerede til en vis Grad havde Øje for hans specielle Begavelse. Betegnende for Wikner er det, at han allerede i Göteborg fandt sit Hjertes udkaarede — dengang et Barn ligesom han — hvem han først omtrent en Snes Aar efter skulde hjemføre som sin Brud. I Skoletiden paavirkedes han religiøst i schar-tauansk (Henrik Sch. en alvorlig og nidkær svensk Præst), senere i „nyevangelisk“ Retning. Det var denne sidste Retnings stærke Fremhæven af Guds Kærlighed, som gjorde et Indtryk paa ham, der vedvarede for hele Livet.

Efter at have gennemgaaet Skolen med stor Udmærkelse tog Wikner 1856 Studentereksamen og kom vistnok allerede samme Aar som Student til Upsala. Det var ikke, som man kunde have ventet, Filosofien, som her straks lagde Beslag paa den unge Student, men overvejende Studiet af de gamle Sprog. Den boströmske Filosofi, som raadede ved Universitetet, forblev han uden nærmere Kendskab til, hvilket, siger han, dels kom af det slemme Rygte, den havde hos de retroende, dels beroede paa hans Studieplan. Aarene 1858—60 tilbragte han som Huslærer paa Landet, og den „Sjælens Ensomhed“, hvori han her følte sig hensat, gjorde hans Tanke mere indadvendt og forberedte ham, som han selv siger, for det filosofiske Studium. Han skildres dengang som en rigt begavet, intelligent ung Mand og samtidig som en elskværdig Deltager i Selskabslivets Adspredelser. Af sygelig Pietisme eller, hvad man i Sverige betegner ved Navnet „läseri“, var der ikke Spor; men der laa over hele hans Person et Træk

af Vemod, som af og til kunde slaa over i Tungvind. Som de faa Skrifter, der foruden Biblen i disse Ungdomsaar har indvirket bestemmende paa hans Liv, nævner han R. Nielsens paa Svensk oversatte Bog „Om personlighet“ („Om personlig Sandhed og sand Personlighed“, 1854), „Minnen“ af Ernst Kjellander, en tidlig bortgaaet svensk Tænker, og Victor Rydbergs „Den sista Athenaren“, som tilførte ham et forfriskende Pust fra „Antikens med Friheds- og Skønhedsfølelse mættede Livsluft.“ I Foraaret 1860 stiftede han første Gang Bekendtskab med Boströms Filosofi; hans Sjæl aabnede sig modtagelig for dens „høje Klarhed og Idealitet“, og han lærte efter eget Sigende at se Tingene sub æternitatis specie, fra Evighedens Synspunkt. Allerede i December 1862 aflagde han den filosofiske Kandidateksamen, og Maj 1863 vandt han med særlig Udmærkelse den filosofiske Doktorgrad ved sin Afhandling „Om enhet och mångfald“. Det var det evigt gamle og unge Grundproblem, han her behandlede, hvorledes Enheden kan være mangfoldig og Mangfoldigheden én, og næppe anede nogen, at der „under de tørre og abstrakte Formler“ skjulte sig et af Wikners dybeste religiøse Problemer, hvorledes Gud kan være alt, og der dog kan være Plads for selvstændige, menneskelige Personligheder, hvorledes Gud kan kræve alt af mig, hele min Sjæl, og hvorledes der dog kan være Plads til Kærlighed for min Ven — og i Wikners Hjerter var der Plads for dyb og næsten romantisk Venskabsfølelse. Han siger selv, at denne Afhandling var farvet af hans Hjerteblood. Faa Dage efter udnævntes han til Docent i teoretisk Filosofi.

Den berømte svenske Filosof Christoffer Jacob Boströms Filosofi betegner sig selv som „den fuldendte Form af rationel Idealisme“. Det er en Lære, som i adskilligt vistnok kan minde om Herman Lotzes idealistiske Filosofi, om den end bl. a. adskiller sig fra denne ved et fjernere Forhold til Virkeligheden og Naturvidenskaberne. Hvad Wikner angaar, saa betragtedes han en Tid almindelig som Boströms Arv-

tager, og Boström skal selv have udpeget ham som sin Efterfølger og navnlig som den, der skulde føre hans Filosofi i Pennen. „Han skall göra det,“ skal han have sagt (B. har selv kun skrevet meget lidt, mest paa Latin). Og da Wikner efter Boströms Død i Foraaret 1866 nogle Timer efter traadte ind i Dødsværelset, havde han omtrent samme Følelse som en Tronfølger i det Øjeblik, Sceptret falder ud af Forgængerens Haand. Man undre sig ikke derover! Boström havde selv lignet deres Forhold ved det mellem Sokrates og Plato. Hvor let kunde det ikke hos en ung Mand som Wikner vække „himmelhøje Fremtidsdrømme“. Men det skulde gaa langt anderledes. — Hvor stærkt paavirket Wikner end var af Boström, blev han, som han selv siger, dog aldrig „en rettroende Boströmianer“. Han vurderede velsin Lærer højt, hvorom hans i Kristiania holdte Foredrag „Om den svenska tänkaren Boström“ tilstrækkelig kan vidne. Men han førtes mere og mere ved Studiet af denne Filosofi, som dens formentlige Konsekvens, til en panteistisk Opfattelse, der for en Tid forflygtigede hans Tro paa Guds Personlighed. Naar man betænker Wikners inderlige og varme Religiositet i Barndoms- og Ungdomsaarene, vil man forstaa, hvad han har kunnet lide i disse Aar af sit Liv. Længe kunde han dog ikke holde sig paa dette Standpunkt (falder i Aarene 1864—66). Hans stærkt religiøse Natur, hans Tørst efter Personlighed bryder atter igennem. Et Selvmord inden for den snævrere Vennekreds synes ogsaa at have medvirket til Omslaget. Panteismen, siger han, havde forvandlet hans Faders Hus til et „fortryllet Slot“, hvor alle Grænser var udviskede, og intet gjaldt for, hvad det var i sig selv. Han gennemgik en smertefuld Tid, i hvilken han „led sin Panteisme ihjel.“ Han erfarede nu, at han ikke kunde leve i et abstrakt Tanke-system; hans Sjæl hungrede efter Personlighed, og han fandt, hvad han søgte, i Kristi Person, i hvem „alle Visdommens Skatte ligger skjulte.“ Han skriver i et Brev til „Roderik“: „Religionen er min Trøst og min Styrke, ikke længer denne slappe,

panteistiske, paa Fantasi og Tomhed rige Religion, som jeg hyldede for et Par Aar siden, men det nye Testamentes uforfalskede Kristendom. Gud er mig ikke længere Hegelianismens i evige, urolige Bølger spillende, ej heller Boströmianismens rolige, klare, kolde og døde Selvbevidsthed, men han er en hellig Vilje. Jeg véd med en Vished, som ikke staar tilbage for den, det snorretteste, matematiske Bevis kan afgive, at der til mig og ethvert Menneske er stillet en ubetinget Fordring: vær hellig. Ethvert Forsøg paa at nægte denne Fordring er ikke blot et Fejlgreb, det er et Brud . . . Der følger et helt andet Liv af en Verdensanskuelse, som antager, at Gud vil noget, end af den, som antager, at Gud blot véd og intet andet er end blot vidende. Jeg er tilfulde led og ked af blot at eje en Gud af den sidste Slags.“

Det synes, som om Wikner paa denne Tid er bleven tilskyndet til at indtræde i Præstestanden. Men han afviste denne Opfordring. Han bekender sin Tro paa Gud og Kristus, hans Hu staar ogsaa til at blive „en Lysets og Sandhedens Tjener“; men først, naar det bliver ham klart, at han ikke duer til Videnskabsmand og Ungdomslærer, først da vil han blive Præst. Saa forblev Wikner da i sin beskedne Post som Docent i Filosofi ved Upsala Universitet. Han udfoldede i de følgende Aar en utrættelig og mangesidig Virksomhed, hvoraf særlig hans Forelæsninger over Filosofiens Historie, som bestandig havde en talrig Tilhørerkreds, fortjener at nævnes. Han holdt ogsaa populære Foredrag og udgav flere populærfilosofiske Afhandlinger. Men i hvor høj Grad Wikner end gav sig selv i alt, hvad han skrev, saa var det dog den triste Sandhed, at hans populære Forfattervirksomhed overvejende skyldtes Nødvendigheden af at maatte tjene for Brødet til sig og sine. Ofte kunde man høre ham sige: „Nøden driver mig dertil; var det ikke for Brødet, skulde jeg ikke skrive et Ord.“ Men maatte han skrive, vilde han gerne skrive noget, som kunde gaa hans Medmennesker til Hjerte, og han følte sig altid dybt forpligtiget i, hvad han skrev, som skrev han

efter højere Ordre. Ingen kendte dog bedre end han selv Svaghederne i en saadan Forfattervirksomhed, og meget af denne Produktion vurderede han selv ikke højere end som en Slags Havresuppe for svage Maver. Men han mener rigtignok ogsaa, at hans religiøse Samtid lider af en svag Fordøjelsesevne og ikke taaler al Slags Mad. Og hvorledes kunde det være anderledes, naar man i saa mange Aarhundreder har levet paa Dekokter af St. Athanasius's Symbol med Til sætning af lidt Grøntsager fra Historie og Naturvidenskab! Man maa behandle saadanne Maver med Forsigtighed. Kun i ét af sine Arbejder, „Tankar och frågor inför människones son“, har han tilberedt en stærkere Ret. Hvor ofte ønskede han ikke at sidde igen paa sit lille trange Kvistkammer, hvor han sad som Student, for helt at kunne vie sig til Videnskaben! Men han bøjede sig for den Nødvendighed, hvori han saa Guds Vilje. For øvrigt var Wikner ikke noget Hængehoved. Han var en meget ivrig og meget paaskønnet Deltager i det kammeratlige og selskabelige Samliv i den lille Universitetsby. Han var saaledes Medlem af det namnlösa sällskapet (N. S.), et litterært Studenterselskab, til hvis Stiftelse Nordmanden Dietrichson i sin upsalensiske Docenttid havde givet det første Stød, og i dette Selskabs Tidsskrift offentliggjorde han flere af sine æstetiske Præstationer, Fortællinger og æstetiske Overvejelser.

I 1871 saa Wikner sig endelig i Stand til at hjemføre som sin Hustru Ida Albertina Weinberg, med hvem han havde været trolovet i 11 Aar, og som han i henved 20 Aar havde betragtet som sin. Men han maatte snart se sig om efter en Virksomhed, der kunde give en forøget Indtægt, saa meget mere som han foruden sin Familie i snævrere Forstand havde sin Moder og en Brodersøn at sørge for. Han søgte da i 1873 og erholdt en Lektorpost ved Upsalas Högre elementarläroverket i Teologi, Hebraisk og Filosofi; men atter her var det Nøden, som drev ham. Aldrig kunde han opfatte denne Virksomhed som sit egentlige Kald, om hans Kærlighed til Ung-

dommen — „denne løfterige Del af Menneskeheden“ — end kunde gøre ham Gerningen nok saa kær. Hans Forhold til Ungdommen, særlig den akademiske, var mønsterværdigt; han forstod den, og den forstod ham. Hertil kom hans ualmindelige Evne til at paavirke de unge moralsk. „Han ejede et etisk Talent, som i lige Grad beroede paa hans dybe Personlighed og hans elskværdige og venlige Væsen.“ Han, som kunde omgaas de unge som en Ven og drømme sin Ungdom om igen i deres Selskab, var ogsaa deres Raadgiver, og Forholdet kunde til en og anden antage Karakteren af en Skriftefaders. Unge Mænd, som kæmpede med Tvivl eller brødes med Fristelser, henvendte sig til ham i deres Nød, og de kunde altid være visse paa at finde Forstaaelse og Vejledning og fremfor alt den dybeste Medfølelse. „Blott det vil jag nu säga er,“ slutter et Brev til en ung Mand, „att jag lidit mycket, förfärligt mycket, och att jag därför kan ömma för dem, som lida. Gud välsigne er, önskar Pontus Wikner.“

Vi vil standse et Øjeblik her for at se nærmere paa Wikner, naar han stod over for den Ungdom, som var i Nød. Det er, ligesom han da aabner sit Indre helt, og vi lærer hans inderste Følelser og Tanker at kende. Blandt de mange unge Mænd, som søgte til Wikner i den største Nød af alle, var der ogsaa en, som i denne Tilstand følte sig helt forladt og paa Randen af Fortvivlelse. Han skriver selv herom:

„... Det var i Foraaret 1878. Jeg havde længe gaaet forpint af religiøse Tvivl. „Alt eller intet“ — denne Grundsætning ved Betragtningen af Bibelens Indhold havde næsten ført mig til Fortvivlelsens Rand. Jeg saa mig om blandt mine Lærere, om der var nogen, som vilde og kunde hjælpe mig. Men overalt syntes jeg at høre de samme Ord: „Alt eller intet“. Mistillid til Mennesker affødte Mistillid til Gud. Spørgsmaalet formede sig da: Kan der da være en personlig Gud, som lader sine Skabninger flakke om uden Lys og Forvisning? — Da var det, jeg vendte mig til Wikner, omendskønt jeg ikke følte mig fuldt forvisset om, at han vilde give sig af med mig. Med ungdommelig Utaalmodighed gik jeg straks løs paa ham med det Spørgsmaal, om han virkelig troede paa en personlig Gud, og hvad han tænkte om Kristus. Jeg husker nu ikke, hvad han

straks svarede; men det mindes jeg, at han lod mig tale helt ud, af hvad jeg havde paa Hjerte. Han sad imens fuldstændig tavs, og den Tanke trængte ind paa mig: Wikner tror ikke selv paa en personlig Gud, endnu mindre paa Kristus. Tilsidst syntes alt mig saa mørkt, at jeg mod min Vilje brast ud i heftig Graad. Men da skulde jeg snart erfare, hvad en personlig Haandsrækning vil sige. „Kære Ven,“ saaledes omtrent begyndte han, „Du føler jo dog, at Du trænger til *Tillid*; eller hvorfor er Du ellers her?“ Og saa fortsatte han med at tale om Menneskenes Trang til *Tillid*, og at denne vor Trang maa have sit modsvarende i den *evigt trofaste*, en personlig Gud. Og fra den Stund er en Stribe af Lys faldet over min Vej uden at overskygges. Denne Henviſning til den trofaste Gud uden videre Refleksioner blev den Redningsplanke, hvorved min Sjæl dengang hævede sig over Tvivlens Bølger. Meget har siden den Tid rystet mit Indre; men altid har derunder de Ord lydt for mit indre Øre: „Salig du, som betror dig til Gud.“ Og disse Ord gælder for vist i egentligste Forstand om Wikner selv. Han stolede paa Gud, og han har ladet ham gaa ind til salig Hvile —.“

Nogle Uger efter denne Samtale modtog det unge Menneske et langt Brev fra Wikner. Det kan ikke her gengives udførligt; men de, som maatte ønske at læse det, henvises til den smukke og læseværdige lille Bog, „Carl Pontus Wikner. Minnesblad af en tacksam vän“ (Upsala 1888), som ikke bør forbigaaes af nogen, der vil lære Wikners Person nærmere at kende. Et kortere Referat skal her dog gives. Wikner tror, at enhver dybere anlagt Natur i Ynglingeaaene eller de begyndende Manddomsaar maa gennemgaa en Brydnings-tid. Enhver aandelig Bygning skal da, om ikke nedbrydes, saa dog rystes i sin Grundvold. Den unge vil da finde sig stillet kritisk over for det, han saa at sige har indsugget med Modermælken. Denne Tid er den enkeltes Paradisprøve, og under den vil Sjælen ofte gribes af en uudsigelig Ensomhedsfølelse og vil føle sig dybt forladt. Da gælder det om, at det Sandhedsbillede, Sjælen gemmer i sig, ikke lidt efter lidt hen-smuldres, idet den nødes til at opgive de mere barnlige Former, under hvilke den modtog Sandheden. Det sker ofte, naar man ikke lærer at skelne mellem Skal og Kærne og i stum Fortvivlelse til sidst kaster det væsentlige Indhold over

Bord. Naar den Stund kommer, da man er stedt i denne Fare, gør man bedst i hurtigst at retirere til Centrum og sige: Dette skal ingen Magt kunne fravriste mig, det maa nu gaa med det andet, som det vil! Centrum beholder jeg, og saa beholder jeg ogsaa alt det, uden hvilket jeg for min Del ikke vil kunne fastholde det centrale. Var jeg selv Gud, saa var jeg selv dette centrale; men nu er jeg et Menneske, og derfor kan jeg kun finde Hvile i et andet. Men mit personlige Liv kan jeg ikke uden at fornedre mig binde til noget andet end et personligt Liv, jeg maa binde det til Gud. Var jeg nu et Idealmenneske, saa kunde jeg uden nogens Hjælp, d. e. uden en Midler, binde det til Gud; men saaledes er det ikke med mig, og derfor trænger jeg til en, som er, hvad jeg burde være. Hele Verdenshistorien har higet efter en saadan, vaandet sig i uendelig Kval for at føde ham. Stærkest næredes og vokste dette Haab i Israels Folk, som W. siger i en af sine predikningar; men en Genlyd af dette Raab gaar gennem alle Folk, og det gentager sig i de enkeltes Liv. Evangeliet siger, at han har været her, og Evangeliet har Ret. Den, som i Jesus af Nazareth har set Herrens salvede, han vil som den gamle Simeon slutte ham i sine Arme, og han vil gaa bort i Fred. Wikner slutter sit Brev med det Ønske, at Gud maa lade Frelserens vidunderlige Billede bestandig være kært og dyrebart for den unge, rigt begavede Student; da skal han befries for denne frygteligste af alle Følelser: „horror vacui“ (Rædsel for det tomme). De sidste Ord munder ud i et: Kristus velsigne os med sin Kærlighed. — En anden, som ogsaa har udtalt sig om sit Forhold til Wikner og om hans Forhold til Ungdommen i det hele, den forunderlig dragende Magt, hans rige og noble Personlighed ejede, hans gribende Fremstillingsevne, hans ualmindeligt udviklede logiske Virtuositet, den Blanding af Vemod og Humor, som ofte mærkedes i hans Tale, finder, at den egentlige Hemmelighed dog laa i Wikners dybe Forstaaelse af Ungdommen. Han forstod de unge, og de forstod ham. Han forstod at dele

deres Glæde og deres Sorg, Glæden ved at være ung og føle Livsaarerne slaa friskt og varmt for alt skønt og ædelt, Sorgen over de brudte Idealer, hvorpaa Ynglingens Liv ofte er saa rigt. Naar Wikner altid paa en forunderlig overbevisende Maade — man følte altid, at deri talte han ud af sit eget Indre — henviste de unge til Kristus som Idealmennesket, idet han søgte at trænge ind til det Sted i deres egen Sjæl, hvor Længslen efter ham, der er hver Menneskesjæls „Urbillede“, bor, saa mener han, at der i denne Begrænsning var meget, hvoraf andre, der har med Ungdom at gøre, kunde lære af ham.

I denne Sammenhæng vil ogsaa nogle Brudstykker af „Tankar och frågor“, det ubetinget betydeligste af Wikners religiøse Arbejder, være paa sin Plads. Denne Bog er ejendommeligt ved den sjældne Forening af dyb kristelig Overbevisning og en ikke mindre udpræget kritisk Holdning over for den overleverede Teologi. Og naar Wikner skrev sin Bog, var det ikke blot for at befri sin Sjæl ved at klare sine Tanker og gøre Rede for sin Tro; men det var først og sidst for om muligt at række nogle af dem en hjælpende Haand, som var stedt i en lignende Nød som den, han selv havde været i. Han skriver ikke for dem, som allerede er kommet til Hvile i religiøs Tro. De trænger ikke til ham og vil i de fleste Tilfælde desuden finde meget Kætteri hos ham. Han vender sig heller ikke til de ligegyldige, som ikke vil bryde sig om at læse en Bog, der handler om Kristus. Det er de hungrende og tørstende Sjæle, han har for Øje. Selv véd han af Erfaring, hvad det vil sige at martres under den forfærdelige Fordring: alt eller intet! Enten blind Underkastelse under den hele overleverede Teologi og Skriftens Bogstav eller miste sin Sjæl! Han dømmes ikke dem, der tror, at det er Fordringen; men selv takker han Gud og Frelseren, at de ikke har krævet noget saadant af ham. Bundet som han er i et inderligt og personligt Forhold til Gud og Frelseren, føler han sig meget fri over for Skriftens Bogstav og endnu mere over

for, hvad der kun er menneskelige Lærdomme om det guddommelige. Der er nu engang i den Tid, hvori vi lever, mange, paa hvem den herskende Opfattelses Bud: alt dette maa du antage, om du vil frelses, kommer til at virke nøjagtigt som hine Jødekristnes Krav til de Kristne i Antiochia: Hvis I ikke lader Jer omskære efter Mose Lov, kan I ikke blive salige. De, der har det paa den Maade, de er mine Sjælsfrænder, til dem har jeg villet vende mig! Han tænker derved især paa de unge Videnskabsdyrkere, hvis oprigtige Sandhedskærlighed han har lært at elske. Og spørger man ham, hvorfor han udgiver et Arbejde, hvori han selv dog maa erkende meget ufuldkomment, svarer han, at han ikke længer formaar at tie. Gang efter Gang ser han, hvorledes den ene efter den anden af disse unge, naar de føler sig stillede over for det athanasianske *alt* eller *intet*, i stum Fortvivelse vælger *intet*, da det synes dem aandeligt Selvmord at vælge det, der præsenterer sig som *alt*, for saa at gaa ud i Verden, blottede for Tro. Naar han ser dette, har han ikke Hjerte til at tie, men maa forsøge at tilraabe dem et Fredens og Frigørelsens Ord. Selv mener han at øjne som en Stribe af nyt Lys, en ny Morgenrøde over Guds Kirke, der bebuder en ny og klarere Dag. Der trænges til en ny Paulus eller Luther, og naar han behøves, skal Gud sende ham. Men det maa være en Mand, som gaar i Mesterens Fodspor, som for ham vil vove at ofre sit Livs Glæde og sin Sjæls Ro. Thi „uden dette kan ingen udrette noget væsentligt for dit Rige!“

I det enkelte her at gøre Rede for Wikners Teologi og Filosofi ligger uden for Opgaven. De, som ønsker nærmere Besked, maa søge den i hans Værker, fornemmelig i „Tankar och frågor“ og i afdøde Docent L. H. Åbergs Skrift om Wikner (Stockholm 1889), hvoraf de tillige vil kunne hente en foreløbig Orientering i svensk Filosofi. Det er paa Tide igen at optage Traaden og berette om det sidste Afsnit af Wikners Liv. Det havde hørt til Wikners Ungdomsdrømme at blive Professor ved Upsalas Universitet. Hvor vidt det, at han ikke

blev det, hang sammen med, at han dristede sig til at skrive mod Boströms Filosofi, hvad der efter hans eget Sigende kom ud paa det samme som i svensk Historie at skrive mod Karl XII eller i svensk Litteraturhistorie mod Bellmann, derom er det for en fremmed ikke let fuldt at komme paa det rene. Anklagen for, at han ikke naaede en til sine Evner mere passende Virksomhed i sit Fædreland, rammer ene den svenske Fattigdom, er der sagt, som saa ofte giver sine Sønner sparsomt Brød. Men om dette Svar er fuldt rigtigt, saa har det dog næppe altid været nærværende for Wikner selv. Det er vanskeligt at undgaa at komme til at tænke derpaa, naar han et Sted skriver (Vittra skr., 254): „I min Ungdom kaldte Du mig den „milde“. Navnet var dengang ikke helt grebet ud af Luften. Paa miné ældre Dage har en Aare af Bitterhed udgydt sig i min Sjæl; Du mærkede noget deraf i Sommer, tror jeg. Den jordiske Virkelighed var mig vel fremmed, jeg levede vel meget i en selvskabt Verden; men den jordiske Virkelighed har maaske ogsaa taget paa mig med en Haand, som kunde have været mildere, ja, d. v. s., saaledes synes det mig. Engang skal jeg maaske kunne se en Velsignelse selv i dette; endnu føler jeg det ikke saaledes.“ Der er Ytringer, som lader en skimte, at Skolegerningen trods hans Kærlighed til de lange Drengene har været eller efterhaanden er blevet ham besværlig. Et Sted siger han, at Skolen er ham kær, og at Drengene, hvorvel hver Dag, han tilbringer i Skolen, med Erfaringens Eftertryk lærer ham, at de paa faa Undtagelser nær er — W. benytter her Betegnelser af en ret kraftig Art — for ham dog er et Slags højere Væsner. Hvorledes denne Modsigelse skal løses, bekymrer ham ikke. Han ved, at den kan løses, og han finder, at selv de, som med al Ret bærer Navn af Guds Børn, i Livets Skole ofte forekommer ret „tølperagtige“. Men én Ting kunde han nok ønske, at han kunde faa Lov til at sove noget længere end til Kl. 6 om Morgenen, et Ønske, som, naar man mindes, at Wikner altid havde et skrøbeligt Helbred, er ret talende. Efterhaanden

som Tiden gik, maatte Trykket jo ogsaa føles stærkere. Han skriver 1881 til en Ven: „Paa min Fremtid i økonomisk Henseende drager jeg af Princip ingen Veksler, af den simple Grund, at jeg ikke tror paa denne Fremtid. . . . Ligesaa er det meget tvivlsomt, om jeg nogen Sinde bliver Professor, i det mindste inden jeg er saa udslidt, at jeg duer til intet. Det er just ingen Livsluft for Intelligensen, som slaar mig i Møde fra Norbecks Teologi eller fra Skoledrengenes Stile. Der har været en Tid, da jeg sørgede derover; nu gør jeg det ikke mere. Maaske er det ikke saa stor en Lykke at blive Professor . . .“ Han skriver samme Aar i et mindre Forsvarsskrift: „For det begyndende Læseaar turde det temmelig anstrengende Skolearbejde berøve mig enhver Lejlighed til filosofisk Virksomhed, hvorpaa jeg som Regel kun kan anvende en Del af Sommerferien.“ I Sandhed ikke meget ønskelige Forhold for den, som dog havde nogen Grund til at tro sig kaldet til en videnskabelig Løbebane, og hvis Talent afgjort anviste ham en akademisk Virksomhed.

Men Wikner forstod at aagre med sit Pund. Halvt af Nød og halvt af Tilbøjelighed er han altid i Arbejde med Pennen. Han, som aldrig havde været „riktigt bra“, siden han var ti Aar, hvem snart et Ben og snart en Arm kunde nægte Tjeneste, har af Naturen Utilbøjelighed til at være ledig og skriver daglig, selv om hans Haand gør Oprør, foruden sit vante filosofiske Pensum, adskillige Breve, og Wikners Breve har ofte en ganske særlig Charme. Han finder en vis Nydelse i at besejre Lidelsen og opstiller den Hypotese, at han maaske har faaet Smerter i Haanden, for at han skal blive en saa meget flittigere Skribent. Trods sin anstrengende Gerning og sit svage Helbred gav han derfor ikke Afkald paa at virke med Pennen og udgav fra Tid til anden forskellige, fornemmelig populærfilosofiske, æstetiske og religiøse Arbejder, som efter hans Død for største Delen er udgivet samlede (Vittra skrifter, i urval utg. af Karl Warburg, 1888. — I mensklighetens lifsfrågor, populärfilos. och religionsfilosofiska

föredrag, uppsatser och bref, I—II, utg. af J. Lönberg, 1889. — Samlade predikningar (3: Skoletaler), utg. af O. Quensel, 1889). I 1880 havde han paa ny optaget en Forfattervirksomhed i strengere videnskabelig Form med sit Skrift „Om egen-skaben etc.“, hvorved det kom til en aaben Strid med den boströmske Skole. Wikner var, som hans Biograf, Docent Åberg, siger, kun lidet anlagt for eller oplagt til Polemik; men da han kastedes ind i den, „førtes den paa en Maade, der i vor egen som i Verdenslitteraturen søger sin Lige.“ Åberg var selv Wikners Hovedmodstander paa boströmsk Side, og han kan aflægge den Bekendelse, at det personlige Forhold mellem dem, langt fra at rokkes ved Striden, kun blev et „langt nærmere og inderligere end nogen Sinde før.“ Om nu for øvrigt Wikners Kvalifikationer til en Stilling som Universitetsprofessor af boströmske Modstandere virkelig er blevet gjort til Genstand for Tvivl eller ikke — nok er det, den gamle Professor, som beklædte Posten, blev siddende i Embedet, og Wikner blev ikke Professor. Men da hændte noget ualmindeligt. Fra Studenterne i Upsala udgik en Opfordring, som bl. a. støttedes af flere Medlemmer af den boströmske Skole, til gennem en Nationalsubskription at skaffe Wikner en ekstraordinær Professorpost, en Udmærkelse, som vistnok vilde have været enestaaende i Sveriges lærde Historie. En betydelig Del af den paaregnede Sum var allerede tegnet, da Wikner uventet modtog en Opfordring til at søge den ved Prof. Lyngs Død ledigblevne Professorpost i Kristiania. Det var vistnok Ungdomsvennen, Prof. Dietrichson, som stod bag ved denne Kaldelse. Han søgte Posten og modtog Udnævnelsen i Sommeren 1884.

Udnævnelsen til Professor i Filosofi ved Kristiania Universitet kom over Wikner paa én Gang som en Oplevelse af et længe næret Ønske og som en Tildragelse, det aldrig var faldet ham ind at drømme om. Det havde ganske vist hørt til hans Ungdoms „dristige Fremtidsdrømme“ at blive Professor; men det var visselig aldrig faldet ham ind, at det

skulde blive i Norge, og at det ikke skulde blive de kære Upsalastudenter, der skulde blive ham betroet. Der var en Blanding af sødt og bittert i denne Opfyldelse af de næsten henlagte Ungdomsdrømme. Men lige meget, han var jo nu „virkelig Professor!“ Han havde ikke Mod til at skyde fra sig, hvad der maaske aldrig mere skulde tilbydes ham, „lovlig Ret til at vejlede en studerende Ungdom“. Han trængte ogsaa til at komme ud, til at plantes om, at frigøres for det Tryk, Forholdene i Hjemmet lagde paa ham, til Trods for, at „alle Mennesker var personligt venlige og gode.“ Og saa, hvem kunde vide, maaske gik Vejen til den filosofiske Professorpost i Upsala over Kristiania. „Et eller to Aar, eller højest tre, vil jeg være i Norge. Saa vil jeg, om det lader sig gøre, vende hjem.“ I værste Fald kunde han jo til den Tid tage imod det private Professorat for saa „auf ewig“ at høre sine Upsalastudenter til. Saaledes søger han at berolige og trøste sig under den Smerte, ja Angst, hvormed Tanken om Skilsmissen fyldte hans Sjæl.

Saa sled Wikner sig da løs og kom til Kristiania. Sin Tiltrædelsesforelæsning holdt han i Januar 1885 (Kosmologiske Sympatier og Antipatier). Den korte Tid, han her fik at virke i, var, som Prof. Monrad skrev („Vidar“ 1888), lang nok til at erhverve ham en sjælden Grad af Højagtelse blandt Kolleger og studerende. Foruden Forelæsningerne over det til anden Eksamen hørende Kursus, som han skiftedes med Monrad til at besørge, holdt han Forelæsninger dels over Filosofiens Historie, dels over Metafysik. Sine Forelæsninger holdt han paa Svensk, men allerede 1886 kunde han eksaminere paa Norsk. Overalt vandt han Hjerterne. Det stærke politiske Røre, han forefandt i Norge, forstod han at holde sig udenfor. Han gik, blev der sagt ved hans Grav, som en Fredens Engel iblandt os. Et Forsøg fra Bjørnstjerne Bjørnsons Side paa at drage ham ind i den saakaldte Sædelighedsdebat blev afvist høfligt, men bestemt. Bjørnson havde indledet sin Opfordring med et: „Enten er man i Norge, eller

man er der ikke.“ Wikner intonerer med et: „Enten er man i Kristi Rige, eller man er der ikke,“ for bestemt at erklære, at ud over Grænsen for den Indflydelse, han kan udøve fra Katedret eller i det private Forhold, vil han ikke gaa. Han havde vel engang paa Foranledning af en i Sverige stedfindende Strid i sit fortrinlige Foredrag „Kulturens offervæsen“, udtalt sig om dette Spørgsmaal, tilskyndet af en farisæisk Sædelighedsaand, hvoraf han følte sig omgivet, og som han hadede endnu mere end selve Usædeligheden. Men han var „naturligvis“ blevet misforstået, som om han havde talt i Usædelighedens Navn. Han formoder, at det Sprog, hvori Kristus skrev, da han ridsede i Sandet, var et Fremtidssprog, som Menneskene maaske først vil lære at bruge om et Par Aartusinder, det Sprog, hvori man kan tale om Kyskhed uden at misforstås. Nu skulde ingen ydre Opfordring, den komme fra en Skjald eller en Profet, bringe ham til at tale offentlig i den Sag. Det maatte da være „en Engel fra Himlen med mindst tre Par Vinger.“

I Begyndelsen af Opholdet i Kristiania syntes Klimaet der gunstigt for Wikners Helbred; men han var og blev dog svag. Han klager senere over, at den bestandige Taage og Kulstøvet, hvoraf Luften om Vinteren er opfyldt, angriber hans i Forvejen svage Bryst, og mener endog, at de tre Aar i Norge har kostet ham femten Aar af hans Liv. Skønt han maa give Nordmændene det Skudsmaal, at de har været Engle imod ham, kan ingen derfor undre sig over, at Længslen efter Upsala efterhaanden maatte blive stærk. De tre Aar var gaaet, han havde tænkt sig som sin Udlændighedstid, og nu, da den attraaede svenske Professorpost omsider var blevet ledig, greb han med Glæde Udsigten til at komme hjem igen. Det trak imidlertid i Langdrag med Udnævnelser, og hvorvel han imødesaa Udfaldet med Ro, maatte meget i de første Forhandlinger berøre ham pinligt. Det synes efter alt, som det dog har været Boströmianere af den rette Observans for stærk en Fordring at skulle indrømme Wikner den til-

strækkelige Dygtighed eller Skikkethed til at beklæde Professorposten i Upsala. Endelig blev han af Konsistorium dog indstillet som Nr. 1; men inden Afgørelsen kom, var Wikner for stedse friet for alle Bekymringer for Fremtiden. Foruden at have et svagt Bryst led han af et Hjerteonde. Endnu til hen imod Paasken 1888 kunde han besørge sin Gerning; men da forværredes hans Tilstand betydeligt. Der indtraadte en kortere Bedring; men et Tilbagefald fulgte snart, og Aftenen d. 15. Maj udaandede han. Dødsaaarsagen var en Hjertelammelse, den Dødsmaade, han altid havde ønsket sig.

Sjældent har vistnok et Dødsfald i videre Kredse vakt oprigtigere Sorg end Wikners forholdsvis pludselige og uventede Død. I Upsala traf man hurtigt Foranstaltninger til, at hans Støv kunde overføres til Fædrelandet. Efter at Jordfæstelsen var foregaaet i Norge d. 23. Maj, hvorved Prof. Fredrik Petersen holdt Talen, førtes Liget paa en klar Majdag til Upsala, hvor alt var klædt i Sorg. Ved den aabne Grav bragte Prof. W. Rudin den elskede Lærer Upsalastudenternes Farvel. —

Pontus Wikners Navn er „kendt og elsket over hele Sveriges Land.“ Det vil sikkert blive æret og elsket ogsaa uden for hans Fædreland hos enhver, som lærer hans ædle Personlighed at kende. Hans Filosofi, for saa vidt man kan tale om en saadan, hans energiske Sandhedssøgen, vil overvejende maaske, paa Grund af sit nære Forhold til den særlig svenske Filosofi, kun kunne vurderes af enkelte. Hertil kommer, at Wikner som Tænkter var i en bestandig Udvikling, og „Wikner fra i Fjor var ikke ganske den samme som Wikner i Aar.“ Men dog er der i den idelige Skiften af Synsmaader, en Foranderlighed, som efter hans eget Udsagn ofte har kunnet gøre ham ked af at læse Korrektur paa sine egne Skrifter, fordi han ikke længer ret kendte sig selv i sit Arbejde, men fornemmer, at han „allerede har faaet et noget andet Syn paa Sagen“ — en af alle Forandringer uafbrudt Sammenhæng, som gør det hele til én Udvikling, en saadan,

som „maaske søger sin Lige inden for hele Filosofiens Historie.“ I øvrigt henvises her til det allerede nævnte Skrift af afdøde Docent Åberg, der tillige er et haandgribeligt Bevis for, hvorledes Wikner er blevet elsket af Modstandere som af Venner.

Hemmeligheden ved Wikners filosofiske Ubestandighed turde for en Del vistnok bero paa en sjældnere Forening af spekulative Tilbøjeligheder og kritisk Sans. Bestandig optagen af at systematisere lader hans Kritik ham ikke komme til Hvile i noget System. Han afsætter det ene System efter det andet, bygger selv op og river selv ned. Han trænger ikke til Modstandere og har i Virkeligheden kun været modtagelig for meget faa ydre Paavirkninger, men har i sjælden Grad haft de opbyggende og nedbrydende Kræfter i sig selv. Med en klarere Erkendelse af den menneskelige Tænkningens Grænser, end Wikner og den svenske Filosofi overhovedet maaske besad, vilde hans Filosoferen vel have taget en noget anden Retning eller faaet et noget andet Præg. Wikner forlangte af Filosofien vistnok for meget; men naar han skuffedes af sine egne Forsøg, opgav han derfor ikke Modet. Det kunde jo gaa bedre næste Gang, især naar han fik mere Tid. Han sætter vel den ærlige Kant, som han sammenligner med Sokrates, højt; men han venter bestandig paa en Plato, der skal bringe for Dagen, hvad der drømmer i Kants „Kritik af den praktiske Fornuft“. Boström, som af en tysk Forfatter er blevet kaldt „Nordens Plato“, tilfredsstillede ham ikke i Længden, og har han selv drømt om at blive den forventede Systemdanner og løfte Arven, saa naaede han det ikke. Han har ikke efterladt en Filosofi i Betydning af et filosofisk System, der kunde bringe hans Navn til Efterverdenen. Men hvad enten man heri maa se et Savn eller ikke, saa er Pontus Wikner dog ikke uden et Efterladenskab, der vil bringe ham i Erindring maaske for lange Tider. Hans Efterladenskab er ikke en filosofisk Lære — han kan jo noget nær siges ingen at have — men er hans ærlige Søgen, hans

ædle og rene Personlighed, hans varme Tro, hans hele Liv. I Ordets sande og fulde Betydning var han Filosof, en Søger efter Visdom, og ikke en af disse ordinære Eftersnakkere af en eller anden tilfældig Skolevisdom eller Modefilosofi. Selv siger han i Forordet til sit Skrift: „Om egenskaben“: „Hvad Boström ventede af mig, blev jeg aldrig. Hvorvidt, naar jeg blev noget andet, dette andet var noget, som duede, eller noget, som hurtigt vil blive fejlet til Side i Kulturens Affaldsdyngge, faar Tiden vise. Jeg er nogenlunde afvænnet fra Illusioner,“ og paa et andet Sted („Sändebref til theol. tidskrift“): „Der kommer en Tid, da vældigere Røster skal høres end min, og stærkere Tanker sættes i Bevægelse. Naar den Tid kommer, skal de svagere Stemmer overdøves eller forstumme af sig selv.“ Lad dette have sin Sandhed, ogsaa med Hensyn til Wikner. Han hørte i hvert Fald ikke til de stærke Aander, som sætter en Verden i Bevægelse eller byder de oprørte Vande at lægge sig. Men dog har ingen Tænker været mere redelig, mere uforfærdet, mere sandhedssøgende end han. Dette viste sig ikke mindst i Forholdet mellem hans religiøse Tro og hans filosofiske Granskning. Saa fast Wikner hvilede i sin religiøse Overbevisning, saa sorgløs, kunde man fristes til at sige, gav han sig hen til den filosofiske Forskning uden ængsteligt at spørge for hvert Skridt, om han nu var i Overensstemmelse med Kristendommen, og dette saa meget trygtere, som han ikke led af den hyppige filosofiske Svaghed at betragte sine Resultater som ufejlbare. Naar han udgav et filosofisk Arbejde, var ingen Tanke ham mere nærliggende, end at det utvivlsomt ikke var uden Fejl. Han kendte intet teologisk eller filosofisk Arbejde, hvorom det ikke gjaldt, og han drømte ikke om, at hans egne Værker skulde danne en Undtagelse fra Reglen. Sagen er, at Wikner gav sig Tanken i Vold for at lade den føre ham, hvorhen og saa langt den kunde; men han havde for megen kritisk Sans til at se evige Sandheder i ethvert foreløbigt Resultat. Hvor stærk en Tro han end havde paa Spekulationens Gyldighed, saa vidt gik

hans Tro paa den ikke, og fremfor alt, hans kristne Tro var ham en Overbevisning, som han ikke skød til Side, saa ofte hans Tænkning førte ham i en eller anden Retning, der ikke syntes at harmonere med, hvad han ansaa for urokkelig Sandhed. Og skulde der i noget af, hvad han havde skrevet, være noget, som for Alvor skulde kollidere med nogens religiøse Tro, saa er det hans oprigtige Ønske, at man i saa Fald maa forkaste, hvad han har sagt. Ikke uden en vis Selvfølelse skriver han: „Ingen kan være mindre opsat paa at gøre Proselyter for sin Mening end jeg. Jeg ved ikke, at jeg i hele Verden med Hensyn til egne Meninger har nogen Discipel, og denne Tanke volder mig snarere Glæde end Sorg.“ Men saa foranderlig Wikner var i sin Filosofi, saa trofast var han i sit religiøse Forhold som i hele sin Færd. Den Tro paa „det nye Testamentes uforfalskede Kristendom“, hvortil han efter den Krisis, han havde gennemgaaet i sin Ungdom, var vendt tilbage, bevarede han til sin Død. „Med hele sin Sjæls Styrke holdt han fast ved det, som engang var blevet hans Sjæls Ejendom i Ordets fuldeste Betydning.“ Naar han et Sted siger, at hans Tænkning over Kristendommen ikke har ført ham til Ortodoksi (der maa her særligt tænkes paa de kristologiske Lærdomme og Dogmet om et evigt Helvede), er her ved dette Ord ikke at forstaa den Rettroenhed, som bestaar i af et oprigtigt Sind at sætte sin Lid til Kristus, men den snævrere Rettroenhed, som bestaar i en ubetinget Tilslutning til et nedarvet teologisk System i hele dets krystalliserede Skikkelse.

En dyb etisk Alvor prægede Wikners hele Personlighed. Det viser sig bl. a. i den Inderlighed, hvormed han omfattede Dødens Tanke. For ham var Døden ikke et Mørke eller en Rædsel, han søgte at vende Tanken fra; han havde tidlig lært at se den i Øjnene, og sjældent kan man vel sige om nogen, at hans Liv mere har været bestemt ved den Tanke at kunne dø vel. Den synlige Verden var for ham, som for alle idealistiske Tænkere, Aabenbaringsform for en usynlig,

evig Verdensorden, og Døden var Indgangen dertil. At sidde ved et Dødsleje var for ham at være paa et velsignet Sted. „Der er det lettere at tro end paa noget andet Sted, hvorvel, om man der ikke tror, intet Sted har mere Rædsel, end et Dødsleje kan have.“ Han takker Gud, fordi han tidlig har frigjort ham fra den naturlige Tillid til de synlige Ting. Gud har saa at sige løsgjort ham fra Verden, ligesom Lægerne undertiden bøder paa Tandsmerter ved at dræbe Nerven, men lade Tandene blive siddende, og han er nu „lykkelig, ofte uudsigelig lykkelig.“ En saadan guddommelig Operation var ham særlig en livsfarlig Sygdom, han gennemgik 1881. „Jeg mærkede,“ skriver han til en Ven, „i denne Tid, hvor lidt man i saadanne Timer kan anvende af det, man, naar man er rask, kan tvistes om med saa megen Bitterhed. Hele min religiøse Bevidsthed indeholdt kun én Tanke og ét Billede. Tanken var: „Gud min Fader“, Billedet Jesus i Getsemane. Jeg kunde ikke gøre Brug af mere, og jeg følte heller ikke Trang til mere; i dette opgik for mig Tid og Evighed. I Henseende til sit Sjæleliv én Gang at blive underkastet en saadan Reduktion anser jeg for en stor Velsignelse; man faar derved bedre Øje for Midtpunktet.“

I en af Wikners Fortællinger fra Kristendommens første Aarhundrede, „Min moders testamente“, er Helten en ung Mand, Adeimantos, Paralos' Søn, den store Apollonios' mest yndede Discipel. Han drømte om med sine Skrifter at tænde Lyset af en ny Dag; men paa en gulnet Pergamentlap, som var indsyet i hans afdøde Moders Bælte, havde han fundet de Ord af Apostlen Paulus, skrevet med afblegede Træk: „Ifører Eder det ny Menneske, som . . .“, og gennem dem tændtes der et større Lys for ham, mod hvilket al anden Visdom blegnede. Fortællingen slutter med de Ord: „Och Adeimantos, Paralos' søn, fick aldrig en plats i raden af mensklighetens store tänkare“. I denne Fortælling har Wikner tegnet Grundtræk af sit eget Billede. Paa ham passer det vel ogsaa, at han ikke naaede at indskrive sit Navn blandt

de „store Tænker“. Hans Storhed, om han som Tænker end ikke hører til Smaafolk, blev af en anden Art. Selv siger han et Sted: „Den store Mand er ikke saa meget den snilde, den lærde, den flittige, den stærke, men langt mere den ædle og højsindede, den ærlige, aabne, sandhedskærlige og rene af Hjertet.“ Dette var Wikner selv, det var saa af sige hans Specialitet, sjælden maaske i vor Tid, og i denne Betydning var han uden for al Tvivl en „stor Mand“, og som Tænker var han, til Trods for et skrøbeligt Helbred og ofte trykkende Kaar, ikke desto mindre en stærk og uafhængig Aand.

